

Jan van Oudheusden

Amerika

Een kleine geschiedenis

© 2016 Jan van Oudheusden
Omslagontwerp Tessa van der Waals
Foto omslag Michel Szulc Krzyzanowski
Foto auteur Studio Piet Pulles Waalwijk
Zetwerk Elgraphic bv, Vlaardingem
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 351 4465 1

1 De koloniale periode 1607-1763

De indianen

Eeuwenlang hadden de indianen Amerika voor zich alleen. Zij waren de afstammelingen van immigranten die het continent enkele tienduizenden jaren geleden vanuit Azië waren binnengedrongen. In tegenstelling tot delen van Zuid- en Midden-Amerika, waar hoogontwikkelde culturen ontstonden, zoals die van de maya's, de azteken en de inca's, waren de indianenstammen van Noord-Amerika in een tamelijk primitief stadium blijven steken. Toen de eerste blanken verschenen, leefden er in Noord-Amerika zo'n half miljoen indianen. Hoewel zij dezelfde uiterlijke kenmerken vertoonden – zwart sluijk haar, hoge jukbeenderen, donkere huidskleur – verschilden hun stammen onderling sterk. De ene leefde van de landbouw, de andere van de jacht of de visvangst; de ene leefde nomadisch, de andere op een vaste woonplaats; de ene was vredelievend, de andere oorlogszuchtig; er werden meer dan zeshonderd verschillende indianentalen gesproken.

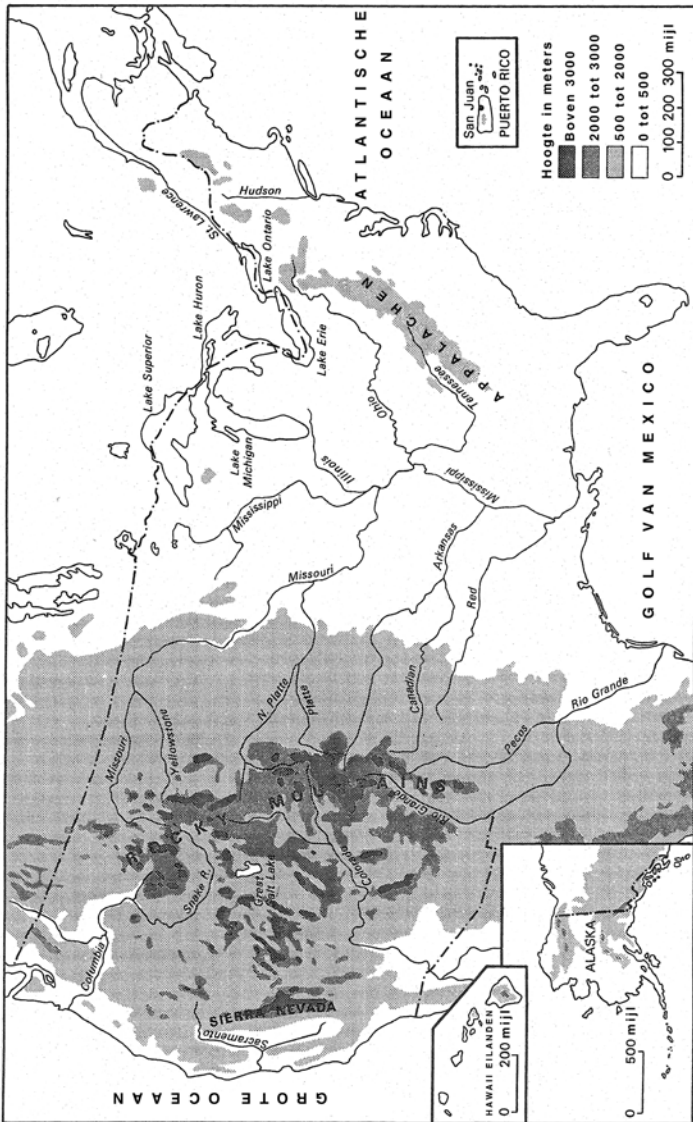
De indianen gingen harmonisch met de natuur om, al wordt dit in recente studies wel eens in twijfel getrokken. Zij beschouwden dieren als broeders met wie ze de aarde deelden. Zij geloofden dat de goden en geesten en de vele verborgen natuurkrachten in ere moesten worden gehouden met offers en rituelen, zoals de dans van de adelaar. Zij kenden geen particulier bezit van land. De indianen wisten goed gebruik te maken van de natuur. Zo werd de opbrengst van de bizonjacht gebruikt voor allerlei doeleinden: vlees voor consumptie, huiden voor kleding en schoeisel, pezen voor koorden, hoorns en botten voor gereedschap, mest voor brandstof. Ze gebruikten slechts wat direct bruikbaar was. Hoewel de indianen geen partij waren voor de blanke indringers – ze kenden het paard nog niet, evenmin als het wiel, metaal of vuurwapens – waren zij in diverse opzichten de blanken de baas, al was het maar om hun te leren hoe maïs te verbouwen en hoe een tabaksoogst voort te brengen. Die kennisoverdracht bleek van

vitaal belang voor de eerste kolonisten. Desondanks sloeg die aanvankelijke uitwisseling weldra om in bittere vijandschap toen de blanken hun gebied opeisten. In blanke ogen werd de indiaan een obstakel dat diende te worden overwonnen. Op den duur waren de indianen niet opgewassen tegen de blanke technologie.

De natuur

De eerste blanke kolonisten die zich begin zeventiende eeuw naar dit deel van de Nieuwe Wereld begaven, troffen dus geen onbewoond gebied aan. Daarnaast vormde de fysieke omgeving waarin ze waren beland een enorme uitdaging. Wie de smalle Atlantische kuststrook binnendrong, zag zich geplaatst tegenover een brede gordel van haast ondoordringbare oerbossen, waarin beren en andere gevaarlijke dieren huisden. Daarachter tekenden zich de bergtoppen af van de Appalachen, een serie bergruggen die helemaal doorliepen van Maine in het noorden tot Alabama in het zuiden. De honderden kilometers brede Mississippivallei, achter de Appalachen, bleef voorlopig nog ongeëxploreerd, laat staan dat de westelijk daarvan gelegen boomloze grasvlaktes, de Rocky Mountains, de Sierra Nevada en de kusten van de Grote Oceaan al verkend werden. Dat zou pas tweehonderd jaar later gebeuren. De kolonisten moesten zich ook schikken in klimatologische omstandigheden die veel extremer waren dan ze doorgaans in de Oude Wereld gewend waren: bittere kou gedurende de lange winters in het noorden; vochtige, klamme zomerhitte in de regio's ten zuiden van de Chesapeake Bay.

Toch merkten de eerste kolonisten al hoe ze door diezelfde natuur ook werden gezegend. De Atlantische kust bood natuurlijke havens, vlaktes geschikt voor landbouw, goed bevaarbare rivieren vol vis, terwijl de zeevisvangst ook direct lonend bleek. De wouden, hoewel een obstakel van de eerste orde, bleken van wezenlijk belang voor de langgerekte survival van de pioniers. Het hout was schijnbaar onuitputtelijk voorradig voor huizenbouw en brandstof, en de wildstand – herten, beren, bevers, dassen, wilde kalkoenen – vormde een rijke, gevarieerde bron van voedsel en kleding.

De Verenigde Staten van Amerika

De blanke kolonisatie

In het epos van de Europese expansie waren de Engelse kolonisten laatkomers. Al rond het jaar 1000 was Amerika bezocht door Noormannen onder leiding van Leif Eriksson, wier pogingen zich er te vestigen echter op niets uitliepen. In 1492 ondernam Columbus, een Italiaanse zeevaarder in Spaanse dienst, de eerste van zijn vier reizen met het doel de westelijke zeeroute naar Indië te vinden. Al voordat was aangetoond dat hij op een onbekend continent was gestuit – Amerika, naar de ontdekker Amerigo Vespucci – kwam in zijn kielzog een hele stoet veroveraars en gelukzoekers, tuk op goud, op de Nieuwe Wereld af; Spanjaarden naar Mexico en Peru, maar ook Portugezen (die Brazilië stichtten). In de jaren 1530 en 1540 leidde Spanje vanuit Mexico expedities langs de Mississippi en in de prairies. Deze streken hadden hun weinig te bieden. Ze lieten ze links liggen zonder hun claims op te geven. Wel werd Florida bezet. De noordelijkste buitenpost van de Spanjaarden werd Santa Fe (New Mexico), gesticht in 1610.

De interesse van Engeland voor Noord-Amerika dateert al van 1497 toen koning Hendrik VII de ontdekker John Cabot uitstuurde om – kort na Columbus – de doorvaart naar Indië te zoeken. Pas na 1580 werd die belangstelling opnieuw gewekt, toen Engeland onder koningin Elizabeth I een periode van bloei beleefde. Kolonisatie werd toen aangeprezen als middel om de overtoollige bevolking kwijt te kunnen en om verzekerd te zijn van constante aanvoer van producten. Een vertrouweling van Elizabeth, Sir Walter Raleigh, trachtte in 1587 een kolonie te stichten op Roanoke Island (thans North Carolina), maar enkele jaren later bleek die spoorloos verdwenen. Engeland leerde van dit fiasco dat een kolonie slechts levensvatbaar was indien een aantal vermogende lieden de krachten zou bundelen, en er een voortdurende bevoorrading vanuit het moederland gegarandeerd was.

In 1606 verleende koning Jacobus I toestemming aan twee groepen kooplieden om Noord-Amerika te koloniseren tussen de 34ste en de 45ste breedtegraad. De bedoeling was niet een landbouwnederzetting te stichten, maar handelsposten om bevervellen, hout, mineralen en andere producten naar het moederland te halen. Drie scheepjes met samen 104 mensen aan boord voeren uit. In mei 1607 werd Jamestown gesticht, aan

de James River nabij de Chesapeake Bay, niet meer dan wat hutten met een houten omheining. Enkele honderden kolonisten volgden in de twee jaren na 1607. De omstandigheden waren erbarmelijk. De kolonisten, behept met goudkoorts en geplaagd door malaria, misten de handigheid eigen oogsten te verbouwen; slechts zestig van de vijfhonderd kolonisten overleefden de strenge winter van 1610. Dankzij de ferme leiding van kapitein John Smith (die geholpen zou zijn door de legendarische indiaanse prinses Pocahontas) en versterkingen uit Engeland wist het groepje te overleven. Tabak werd de basis voor de kolonie die Virginia gedoopt werd, een eerbewijs aan de 'Virgin Queen', wijlen koningin Elizabeth. Reeds in 1619 arriveerde het eerste schip met zwarten voor het werk op de tabaksplantages.

In december 1620 landde een tweede groep kolonisten achthonderd kilometer noordelijker, op de kust van New England. Dit waren afgescheidenen van de Engelse kerk, die in 1608 naar Holland waren vertrokken, waarvan ze vreesden dat hun kroost de verlokkingen niet zou kunnen weerstaan. In het scheepje de Mayflower zetten ze koers naar de Nieuwe Wereld. Deze zogenaamde Pilgrim Fathers stichtten Plymouth. De helft stierf in de eerste winter, maar dankzij de hulp van de indianen leerden de overlevenden maïs te verbouwen. Nog altijd herinnert het jaarlijkse feest van Thanksgiving Day aan de eerste zelfgebakken maïskoeken die de Pilgrims hun indiaanse redders in dank aanboden. Andere religieuze vluchtelingen, puriteinen, vestigden zich in de nabijheid. Zij wilden het anglicaanse geloof puur beleven, dus ontdaan van katholieke riten. Zo ontstond Massachusetts, een kolonie van hardwerkende, godvrezende landbouwers. Door de inspanningen van gouverneur John Winthrop, fervent puritein, kwam de kolonie tot bloei. Winthrop had een visioen van zijn kolonie als 'a city upon a hill', een stralend voorbeeld van een godsrijk op aarde. Tienduizenden puriteinen stroomden toe. Alleen kerkleden hadden stemrecht, en er was streng toezicht op de morele handel en wandel. Boston groeide uit tot de voornaamste haven van Noord-Amerika. Reeds in 1631 werden er schepen gebouwd, destijds dé symbolen van macht en rijkdom. Handelsproducten als hout, vis en graan werden geëxporteerd naar de West-Indische eilanden en naar Europa. In 1636 werd hier de eerste universiteit gesticht, Harvard. Vanuit Massachusetts ontstonden andere koloniën. Connecticut droeg een even puriteins stempel;

New Hampshire was wat minder streng. De kolonie Rhode Island werd gesticht door lieden die bezwaar maakten tegen het gebrek aan religieuze tolerantie. In Rhode Island heerste vanaf 1644 absolute godsdienstvrijheid. De puriteinse waarden van New England straalden naar elders uit en drukten een stempel op de Amerikaanse mentaliteit. De rand van de wildernis bleek een broedplaats voor religieuze opwekkingsbewegingen, waarvan de Great Awakening van de achttiende eeuw de belangrijkste was.

In de kwart eeuw na 1660 werd ook het gebied tussen Virginia en New England, de 'Middle Atlantic' regio, aan groepen kolonisten uitgegeven. Maryland werd door koning Karel II geschonken aan Lord Baltimore, die er een wijkplaats voor katholieken van wilde maken. Toen Karel in 1681 een schuld wilde aflossen aan William Penn, een vooraanstaand lid van de christelijke, menslievende sekte der quakers, vormde dit de basis voor Pennsylvania, een kolonie die opener en kosmopolitischer was dan de andere. Pennsylvania kwam behalve voor quakers ook open te staan voor diverse andere non-conformistische groepen, zoals wederdopers uit Duitsland en dissenters uit Engeland, Ierland en Schotland. De hoofdstad Philadelphia werd spoedig een van de grootste steden van de Nieuwe Wereld. In 1682 kreeg Penn toestemming nog een tweede gebied te koloniseren, Delaware, dat in 1701 een eigen bestuur kreeg. Met de indianen onderhield Penn vriendschappelijke betrekkingen. De grens tussen Pennsylvania en Maryland bleef omstreden totdat twee landmeters, Mason en Dixon, in 1767 een compromis bereikten. Deze Mason-Dixon-line kreeg later betekenis als de noordgrens van slavernij.

Sinds 1626 hadden de Nederlanders een kolonie op het eiland Manhattan, voor zestig gulden gekocht van de indianen, waar ze Nieuw Amsterdam stichtten. Met de oevers van de rivier de Hudson behoorde het tot de kolonie Nieuw Nederland. In 1664 echter schonk Karel II dit gebied aan zijn broer, de hertog van York. De Hollanders onder gouverneur Peter Stuyvesant – niet meer dan 3000 mensen – hadden geen keus dan zich tandenknaarsend aan de dreigende Engelse strijdkrachten over te geven, nog voordat er één schot was gelost. Nieuw Amsterdam werd New York. Een deel van de voormalige Nederlandse bezittingen werd ingericht als aparte kolonie, New Jersey. Slechts enkele namen (zoals Brooklyn, Harlem, Wall Street en Flushing) en gebruiken (Sinterklaas die Santa Claus

werd) herinneren nog aan de kortstondige Nederlandse aanwezigheid.

Ten zuiden van Virginia ontstonden nog drie koloniën: North en South Carolina en Georgia. Deze regio, vruchtbaar, open naar de zee, ontwikkelde een heel eigen economie, een typisch agrarische samenleving met uitgestrekte plantages voor tabak, rijst en indigo, bewerkt door zwarte slaven. Met scheepsladingen tegelijk werden de zwarten onder de meest afgrijselijke omstandigheden uit Afrika gehaald.

Inmiddels hadden de Fransen ook enkele koloniën gesticht: Quebec en Montreal in het noorden, en Louisiana aan de monding van de Mississippi. Beide bezittingen verbonden ze met een keten van forten.

Het koloniale systeem en de koloniale samenleving

Geleidelijk gingen de bestuursbevoegdheden over van de particuliere maatschappijen op de Britse Kroon. De gouverneurs werden door de koning benoemd. Het gezag van de Kroon drukte echter niet al te zwaar op de koloniën. De meeste bezaten al spoedig een of andere gekozen volksvertegenwoordiging, die de gouverneur en diens raad van advies diende. Wie eigendom bezat, kreeg kiesrecht, zodat naar schatting vijftig tot tachtig procent van de volwassen mannen mocht stemmen. Begin achttiende eeuw genoten de meeste koloniale parlementjes al het recht van medewetgeving, belastingheffing en toezicht op de uitgaven.

Pas eind zeventiende eeuw ontwikkelde Engeland (evenals Frankrijk) een economische politiek ten opzichte van zijn koloniën: het mercantilisme. De filosofie was dat koloniën er waren om de belangen van het moederland te dienen, speciaal door zich te verzekeren van de aanvoer van grondstoffen en de afzet van eindproducten van de Britse industrie. Scheepsvracht van en naar de koloniën mocht alleen op Britse schepen worden vervoerd en koloniale goederen mochten slechts naar Engeland worden geëxporteerd. In de praktijk kon met allerlei mercantilistische wetten gemakkelijk de hand worden gelicht. De kolonisten hadden niet te klagen. Velen profiteerden van de beschermde markt in Engeland. Bovendien bevorderde het systeem hun scheepsbouwondernemingen. Rond 1775 werd eenderde van alle schepen van het Britse rijk in Amerika gebouwd.

Tussen 1700 en 1763 nam de blanke bevolking in de dertien koloniën toe van 250.000 tot ruim twee miljoen; er ontwikkelde zich een rijke en zelfbewuste koloniale samenleving. Die spectaculaire groei lag voornamelijk aan een dalend sterftecijfer. Honger en epidemieën bleven weg, en de groeiende landbouwopbrengsten zorgden voor welvoorzien eettafels. In delen van Massachusetts lag de gemiddelde leeftijd van mannen toen al boven de zeventig. De groei was natuurlijk ook het gevolg van voortdurende immigrantenstromen. Vanaf eind zeventiende eeuw ontvingen de koloniën allerlei mensen. De Britse overheid gebruikte met name Maryland en Virginia als dumpplek voor ongewenste figuren uit het moederland: minstens 30.000 vagebonden, paupers en veroordeelden kwamen zo naar Amerika. Uit Frankrijk arriveerden veel hugenoten (calvinisten), nadat koning Lodewijk XIV in 1685 het Edict van Nantes had herroepen. Uit Duitsland kwamen mensen die door oorlogsgeweld huis en haard waren kwijtgeraakt, maar ook leden van religieuze minderheden die geloofsvrijheid zochten. Velen van hen, zoals de sekte van de Amish, streken neer in het gastvrije Pennsylvania waar ze onder de naam Pennsylvania Dutch nog lange tijd hun vrome en traditionele levenswijze handhaafden, sommigen tot de dag van vandaag. De grootste groep achttiende-eeuwse immigranten bestond uit Schotse Ieren, afstammelingen van naar Ierland uitgeweken presbyterianen. Zij vestigden zich in het achterland van Pennsylvania tot Georgia en gingen het leven leiden van ongepolijste grensbewoners. De meesten van deze immigranten arriveerden in groepen en bleven nog lang bijeen. De helft tot tweederde had de overtocht betaald door zich als contractarbeider te verhuren; eerst moesten ze dan een jaar of vijf gedwongen arbeid verrichten, voordat ze konden gaan en staan waar ze wilden.

Dat laatste was geen optie voor de zwarte slaven. In het begin was er nog geen wettelijk kader voor het houden van slaven, maar vanaf 1660 stelde de ene na de andere kolonie slavenwetten op. Virginia en Maryland namen wetten aan die zwarten en hun nazaten tot levenslange slavernij veroordeelden. Overal werd hun verboden wapens te dragen of seksuele contacten te onderhouden met elkaar of met blanken; vrijlating van een slaaf werd door de wet onmogelijk gemaakt. Vooral na 1700 steeg het aantal geïmporteerde slaven sterk, met name door de bloei van tabaks-, rijst- en indigoplantages in Virginia en de zuidelijker koloniën. Tussen 1700 en 1763 groeide de zwarte bevolking van 20.000 tot 350.000. Viervijfde deel

kwam terecht in de zuidelijke koloniën. In Virginia maakten de zwarten 40 procent uit van de bevolking, en in South Carolina waren er in 1751 al bijna tweemaal zo veel zwarten als blanken.

Midden achttiende eeuw herbergden de koloniën goed ontwikkelde samenlevingen, die enerzijds Engels waren in taal, ideeën, kleding, wetten, tradities en levensvormen; anderzijds meer en meer eigen karaktertrekken gingen vertonen. De fysieke omgeving bleek een voedingsbodem voor typisch Amerikaanse eigenschappen als ondernemingszin, zelfvertrouwen, doorzettingsvermogen, mobiliteit en individualisme. Mede doordat een ouderwetse elite van adel en kerk ontbrak, ontwikkelde zich een maatschappij met een uitgesproken egalitair karakter. Een belangrijke getuigenis hiervan levert een Franse kolonist, St. John de Crèvecoeur, in zijn *Letters from an American Farmer* uit 1782: 'Hier worden mensen van alle natiën samengesmolten tot een nieuw mensenras... Hier zijn geen aristocratische families, geen hoven, geen koningen, geen bisschoppen, geen kerkelijke heerschappij... De rijken en armen zijn niet zo ver van elkaar verwijderd als in Europa.' Volgens Crèvecoeur werd de Europeaan na korte tijd vanzelf Amerikaan: 'Zo gauw hij onze lucht inademt begint hij plannen te maken en zet ondernemingen op waarvan hij in zijn eigen land nooit gedroomd zou hebben.'

French and Indian War

Tussen 1689 en 1763 vochten Engeland en Frankrijk vier oorlogen uit. De eerste drie begonnen in Europa en sloegen over naar Amerika. De Fransen sloten bondgenootschappen met indiaanse stammen en vielen New England en New York aan. De Engelse kolonisten (vijftien keer zo talrijk als de Franse) namen wraak door raids uit te voeren op Franse bezittingen. De vierde oorlog staat in Europa bekend als de Zevenjarige Oorlog (1756-1763), in Amerika als de French and Indian War (1754-1763). Het was een strijd die de heerschappij over Noord-Amerika bepaalde. De Franse woudlopers en pelsjagers hadden zich al toegang verschafte tot het gebied ten westen van de Appalachen. Franse en Britse belangen botsten in het gebied van de rivier de Ohio. Troepen uit Virginia onder leiding van de jonge kolonel George Washington poogden vergeefs de Fransen af te